

Прес-реліз

Екосистемні послуги річкових басейнів знаходяться під негативним впливом гідроенергетики та потребують спеціальних оцінок згідно з європейськими стандартами

Ужгород, 16 жовтня 2020 року

Екосистемні послуги річок залишаються поза увагою при розгляді проектів, які здатні вплинути на річкові екосистеми, навіть у випадку проектів будівництва ГЕС, які чи не найбільше впливають на стан річок. Недостатня увага до екосистемних послуг при розвитку гідроенергетики, зокрема в процедурах оцінка впливу на довкілля та стратегічній екологічній оцінці, призводить до деградації екосистем при реалізації проектів та, як наслідок, втрат екосистемних послуг річкових басейнів. Україна й інші країни Східного партнерства потребують впровадження практичних інструментів з картування та оцінки екосистем та їх послуг – і тут в нагоді має стати європейський досвід, отриманий при реалізації стратегії з біорізноманіття.

На національному семінарі проекту конференції «Екосистемні послуги та гідроенергетика: пілотне застосування європейських інструментів у річкових басейнах країн Східного партнерства», що відбувся 16 жовтня 2020 р. у м. Ужгород, Україна, експерти проекту презентували методичні підходи до ідентифікації, картування та оцінки екосистем та їх послуг, а також особливості їх застосування з метою оцінки впливу на довкілля об'єктів гідроенергетики. Учасники семінару ознайомились з сучасною концепцією екосистемних послуг річкових басейнів та європейськими інструментами їх оцінки, а також з результатами пілотного картування екосистем для басейну р. Уж. Експерти проекту, що представляють інші країни Східного партнерства – Азербайджан, Вірменію та Молдову – ознайомили з досвідом визначення екосистемних послуг річкових басейнів, пов'язаних з впливом гідроенергетики, в їх країнах. В семінарі взяли участь представники громадянського суспільства, місцевих органів влади в сфері охорони довкілля, науковці, загалом більше 15 осіб.

У вітальному слові координатор проекту виконавчий директор Міжнародної екологічної асоціації охоронців річки «Есо-Tiras» **Ілля Тромбіцький** відмітив важливість і нагальність застосування екосистемного підходу для оцінки гідроенергетичних проектів та інструментів оцінки впливу гідроенергетики на екосистемні послуги, враховуючи плани з активного розвитку гідроенергетики в країнах регіону Східного партнерства. Гідроенергетичні проекти завдають істотного впливу на екосистеми, ці впливи відчувають мешканці басейну, які користуються тими чи іншими екосистемними послугами. Проте такий вплив залишається неоціненим, бо відсутні необхідні інструменти, а його наслідки не компенсуються.

*Екосистемні послуги – це переваги, які надають людству екосистеми, як складові нашого довкілля – наголосив **Руслан Гаврилюк**, голова Національного екологічного центру України. Використовуючи екосистемні послуги, ми виступаємо драйврами негативних змін у екосистемах, таким чином впливаючи на екосистемні послуги, що ці екосистеми надають. Екосистемні послуги мають чіткий взаємозв'язок з добробутом населення, тому їх підтримка та стійке використання є ключовим елементом збалансованого розвитку. У випадку гідроенергетики через використання водних ресурсів для генерації електроенергії, що також є екосистемною послугою річок, втрачаються інші екосистемні послуги через деградацію річкових екосистем – водних, прибережних, заплавних. Європейський підхід передбачає кілька основних етапів для оцінки екосистемних послуг, а саме: ідентифікація та картування*

екосистем, оцінка їх стану, ідентифікація та оцінка екосистемних послуг, зведена оцінка екосистем. Для визначення екосистем застосовується типологія MAES, а екосистемних послуг – класифікація CICES V5.1 згідно якої екосистемні послуги поділяються на ресурсні, регулюючі і підтримуючі, культурні, які за своєю природою є біотичні та абіотичні. Для оцінок екосистемних послуг розроблено цілий ряд програмних продуктів, застосування яких вимагає детальних даних про стан екосистем.

*Гідрологічна мережа Карпат є найщільнішою в Україні, але незначні перепади висот в Карпатах зумовлюють будівництво МГЕС з використанням підпірної деривації. Таким чином, річка сегментується підпірною греблею, а частина води відводиться в дериваційний канал або трубу, залишаючи в нижньому б'єфі недостатню кількість води в руслі річки – зазначила **Оксана Станкевич-Волосянчук**, ГО Екосфера (м. Ужгород). Не виключенням є і річка Уж, на якій ще у 30-х рр. минулого століття був збудований обвідний канал та дві ГЕС. Як наслідок, відбулась трансформація екосистем в районі побудованої греблі та нижче за течією, що зокрема позначилось на якості води в річці, стану біорізноманіття, зокрема іхтіофауни, орнітофауни тощо. Вплинуло на біорізноманіття прибережних біотопів також дамбування правого берега, що зокрема унеможливило розтікання річки в період повеней. *В результаті впливу гідропоруд річка Уж в районі м.Ужгорода набула характеристик рівнинної річки, втратила свою здатність до самоочищення, втрачає рекреаційні функції* – стверджує біолог.*

Ольга Казанцева, експерт Міжнародної екологічної асоціації охоронців річки «Есо-Тірас»: *Громадські організації з усього світу виступають проти визнання гідроенергетики «зеленим» відновлюваним джерелом енергії і заохочення її подальшого розвитку в рамках Паризької кліматичної угоди та інших інститутів ООН. В світі залишилось менше чверті великих річок, які залишаються не перегородженими греблями. В своїй презентації Ольга Казанцева на прикладі транскордонної р. Дністер відмітила, що незважаючи на значну роль гідроенергетики в забезпеченні енергетичної безпеки країн, її розвиток призводить не тільки до позитивних, але й до негативних наслідків, які завдають непоправної шкоди водним екосистемам і їх екосистемним послугам – вигодам, які люди отримують від екосистем. Ці вигоди важливо оцінити з точки зору їх економічної цінності, тому що основною причиною деградації екосистем є недооцінка їх реальної економічної цінності, вартості природних ресурсів і послуг в цілому. Водночас, стандартна практика оцінки впливу ГЕС недостатньо враховує зв'язок біорізноманіття та функціонування екосистем із засобами для існування, що вимагає подальшого впровадження екосистемного підходу у процесі оцінювання наслідків реалізації проектів гідробудівництва.*

Пропозиції щодо імплементації екосистемного підходу до гідроенергетики, що були запропоновані громадськими організаціями в рамках проекту «Екосистемний підхід до гідроенергетики: сприяння реалізації європейських вимог до розвитку гідроенергетики в країнах Східного партнерства» схвалені профільним міністерством. **Арам Габріелян**, Еколого-культурна НУО «Хазер»: *У результаті активного будівництва і експлуатації ГЕС в рамках програми розвитку малої гідроенергетики (кількість малих ГЕС перевищило 190) природні річкові екосистеми у Вірменії втрачені. Греблі, що перекривають русла річок, завдали непоправної шкоди річковим екосистемам. Власники малих ГЕС не платять за водокористування. Це «мотивується» тим, що водний ресурс не втрачається і нижче за течією повертається в природу. Впровадження механізму розрахунку екосистемних послуг і їх впровадження в практику у формі грошової компенсації має бути затверджене законом і відповідними механізмами здійснення. Суб'єкти гідроенергетики повинні оплачувати вартість втрачених в результаті їх діяльності екосистемних послуг і розмір цієї компенсації повинен бути достатнім для відновлення екосистеми і розміру екосистемних послуг».*

Нищівного впливу гідроенергетики зазнала і основна водна артерія Азербайджану – р. Кура, на якій починаючи з 50-х років минулого ст. було споруджено каскад гідроелектростанцій. **Ельчін Султанов**, директор Азербайджанського орнітологічного товариства: *Результатом будівництва каскаду гідроелектростанцій на річці Курі є обміління озер, що знаходяться нижче за течією і живляться паводковими водами. Так, озеро Аджигабул практично висохло та, незважаючи на спеціальний указ президента республіки, поки не відновлено. Озеро Сарису помітно обміліло і замість 300 тисяч водноболотних птахів, що тут зимували, зараз ледь можна нарахувати 10-20 тисяч.*

Експерти проекту звернули особливу увагу на технічних проблемах ідентифікації та картування екосистем, що були виявлені при складанні карти для басейну р. Уж. Насамперед, це пов'язано з відсутністю електронної карти ландшафтів, на зразок європейської, що періодично оновлюється в рамках програми Соренісус та є основою для карти екосистем ЄС. Також експерти проекту відмітили і загальну для країн Східного партнерства проблему, яка може стати ключовою перешкодою на шляху впровадження екосистемного підходу – це проблеми з доступом до інформації про стан довкілля та наявність необхідних реєстрів даних параметрів довкілля в форматах, придатних для цифрової обробки.

Після завершення семінару учасники відвідали дамбу на річці Уж, що регулює роботу дериваційного каналу та двох ГЕС, що споруджені на ньому, а також оглянули басейн р. Уж в районі м. Ужгорода.

З презентаціями семінару можна ознайомитись за [посиланням](#).

Семінар був проведений Національним екологічним центром України та ГО «Екосфера» в рамках проекту «Екосистемні послуги та гідроенергетика: пілотне застосування європейських інструментів у річкових басейнах країн Східного партнерства».

Проект реалізується через схему Регрантінгу-2020 Форуму громадянського суспільства Східного партнерства (ФГС СхП) за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках підтримки громадянського суспільства у регіоні. Його зміст є виключною відповідальністю «Еко-Тірас» та партнерів проекту і не обов'язково відображає точку зору Європейського Союзу.

Інформація Національного екологічного центру України